

11. Бескид Ю. Матеріальна культура Лемківщини / Ю. Бескид. – Торонто (Канада), 1972. – 165 с.
12. Матейко К. Український народний одяг : етнографічний словник / К. Матейко. – К. : Наукова думка, 1996. – 195 с.
13. Чіх-Книш Б. Локальні художні особливості гуцульських кептарів / Б. Чіх-Книш // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – Вип. 5. – С. 162–169.
14. Карпинець І. Кептарі українських Карпат / І. Карпинець. – Львів : Видавничий дім “Панорама”, 2003. – 56 с. : іл.
15. Білан М. С. Український стрій / М. С. Білан, Г. Г. Стельмашук. – Львів : Фенікс, 2000. – 325 с.
16. Захарчук-Чугай Р. В. Вишивка / Р. В. Захарчук-Чугай // Лемківщина. Історико-етнографічне дослідження : у 2 т. – Львів, 2002. – Т. 2 : Духовна культура. – 2002. – С. 256–273.

В статті автор проводить порівняльний аналіз способів розміщення вишивок в народній одязі етнографічних груп українців Карпатського регіону. Обобщено спільні художественні ознаки розміщення вишивок на компонентах одязі, виділено локальні особливості декорування народної одязі гуцулів, бойків, лемків.

Ключевые слова: вишивка, розміщення вишивок, манжет, рукав, виріз горловини, виріз пазухи, комплекс одязі.

In given article the author carries out the comparative analysis of the embroideries position on the national costumes of ethnic groups of the Carpathian region Ukrainians. Generally common artistic qualities in the location of the embroideries on the closing components, the local features of decorations of national costumes of hutsuls, boykas, lemks are singled out.

Key words: embroidery, the position of the embroideries, cuff, cut of the manhole, cut of the bosom, the complex of clothing.

УДК 746.4 : 391.2

ББК 85.126.6

Ярослава Олексюк

ГЕНЕТИЧНЕ КОРИННЯ ГУЦУЛЬСЬКОГО СТРОЮ: ЄДНІСТЬ МАТЕРІАЛЬНОГО Й ДУХОВНОГО

У статті розглядаються історичні аспекти розвитку та формування художніх особливостей гуцульського вбрання. Включений до розвідки фактологічний матеріал фіксує найдавніші відомості про гуцульську ношу та матеріали для її виготовлення, висвітлює генетичне коріння гуцульського вбрання.

Ключові слова: гуцули, побут, одяг, тканини.

Гуцульський одяг – одна з основних складових частин народної культури українців – тісно пов'язаний з усією історією краю й несе на собі відбитки історії народу. Процес його еволюційного розвитку відбувався в складних умовах політичного, соціально-економічного й культурного розвитку, на формування гуцульської ноші впливало багато факторів, серед яких найбільш значними є кліматичні умови, тип господарства, рівень розвитку продуктивних сил, історичні традиції. Проте, не зважаючи на позаісторичну давність народної ноші, основу її становлять певні стійкі елементи.

Найдавнішими писемними джерелами, які згадують або частково висвітлюють гуцульський стрій, були літописи, хроніки, мемуари, записи чужоземців, грамоти. Ці документи містять цінні відомості про рід занять та імена майстрів, про види одягу й взуття, про торговельні шляхи та можливий обмін товаром. Зокрема, таку інформацію знаходимо в “Слові о полку Ігоревім” (XII ст.) [1], “Повісті минулих літ” (XI–XII ст.) [2], де є назви гуцульського одягу та взуття, у “Львівському літописі” (XVI–XVII ст.) [3], “Літописі Самовидця” (XVII ст.) [4] теж є перелік елементів одягу, що побутував в Україні. Ці джерела підтверджують особливість Гуцульщини, де збереглися не тільки форми та назви давнього народного одягу, але й незмінними залишилися технології його виготовлення.

Важливі матеріали, що стосуються досліджуваної теми, містяться в етнографічних дослідженнях, мистецтвознавчих працях та історичних документах XVIII–XX ст. Так, одним із перших дослідників Гуцульщини був австрійський професор Львівського університету, француз за походженням Бальтазар Гакет (1739–1815) [5, с.23–26].

Особливе місце у вивченні гуцульського одягу посідають праці українських і польських етнографів: Івана Вагилевича – “Гуцули, мешканці Східного Прикарпаття” (1857): містить опис гуцульського вбрання, зокрема, кептарів і взуття [6]; Софрона Витвицького – “Історичний нарис про гуцулів” (1873, перевид. 1993): у розділі цієї праці “Сучасне гуцульське вбрання” дається аналіз елементів гуцульського строю [7]; І.Франко в оповіданні “Домашній промисел” дає характеристику художньо-промислового руху в Західній Україні на початку XX ст., зокрема, виготовленню окремих елементів гуцульського вбрання [8]; Федора Вовка (1847–1918) – “Антропологічні дослідження українського населення Галичини, Буковини і Гуцульщини” (1908, перевид. 1993), яка містить цінний фактологічний матеріал, фотографії гуцулів у традиційних строях трьох адміністративних областей Гуцульщини [9]; Володимира Шухевича (1849–1915) – “Гуцульщина” (1899–1908): у ній зібрано відомості про духовну та матеріальну культуру гуцулів – про звичаї та обряди, технологію ремесел, про традиційну одіж гуцулів, докладні описи технологічних особливостей виготовлення гуцульської одіжі [10].

Метою статті є аналіз археологічних і писемних джерел, які стосуються традиційного гуцульського одягу, його генетичного коріння, історичного розвитку.

Завданням – узагальнити існуючі наукові праці, прослідкувати історичний розвиток гуцульського вбрання та розглянути взаємозв'язок комплексу функцій і типологічних комплексів убрання як єдність матеріального й духовного.

Гуцули, що населяють гірські райони України, як і все населення західноукраїнських земель, упродовж століть зазнавали гніту іноетнічних держав. Та, незважаючи на те, що Гуцульщина належала до різних держав, їй усе ж таки вдалося зберегти свої етнокультурні надбання. Багато століть гуцулів єднала спільна матеріальна й духовна культура, побут, мова, які виразно відрізняли їх від сусідів. Особливості історичної долі та природних умов, культурно-побутові й господарські відносини гуцулів із сусідами (молдаванами, угорцями, румунами, поляками) зумовили деякі відмінності в господарстві, культурі, побуті та мові.

Вбрання гуцулів відображає конкретні історичні умови життя народу, характеризує рівень розвитку культури, художні смаки, народну творчість. Одночасно гуцульський народний одяг є елементом культури народу, адже за цим одягом можна прослідкувати взаємовідносини між різними народами, які жили в тісному спілкуванні. Одяг українців гуцульського краю є яскравим прикладом етнічної єдності з народною ношею українців інших українських земель.

Побут гуцулів, як і решти гірського населення, особливий. Географія розселення займає південно-східну частину Карпат. Суворий клімат обмежує можливості землеробства. Пологість гір, багатство полонин, придатних до пасовищ, сприяли розвитку тваринництва. Звідси й склався відмінний від рівнинних районів спосіб господарювання, праці й відпочинку, особливий побут. Життя в горах, труднощі комунікацій і прикордонне положення наклали певний відбиток і на світогляд гуцулів.

Тісно пов'язаний із життям, звичаями, побутом гуцулів їх домашній промисел. До його процвітання спричинилися кілька обставин: по-перше, це засіб заробітку, по-друге, порівняно невелика зайнятість сільськогосподарськими роботами, багатство сировини й, зрештою, вдача прикрашування вжиткових речей. Це виробилося впродовж віків язичницької іконографічної практики. Перебуваючи в оточенні вузької гами в основному холодних кольорів карпатського пейзажу, гуцули прагнули збагачувати художню палітру теплими тонами своїх інтер'єрів, одягу та інших побутових речей.

Головним заняттям гуцулів було скотарство, меншою мірою вони займалися землеробством. Багато гуцулів було зайнято в лісовому промислі. Однак жителі Карпат, як і українці решти територій, від найдавніших часів для виготовлення одягу використовували лляне й конопляне полотно, сукно, шкіри свійських тварин, виправлені та фарбовані в домашніх умовах. Від найдавніших часів гуцули виготовляли матеріали для свого вбрання власноруч, отримуючи їх із тваринництва, в основному вівчарства.

Територію Гуцульщини, яка умовно поділяється на галицьку, буковинську й закарпатську, з найдавніших часів густо заселяли ранньослов'янські племена. Вона почала заселятися в добу палеоліту. Численні археологічні пам'ятки, знайдені в басейні річки Прут, зокрема в селі Іспасі (тепер – Гірське), а також у селах Лючі, Нижньому Березові, Рожневі [11, с.376, 395–396,

417] беруть свій початок із доби енеоліту (IV–III тис. до н. е.). На цей час припадають перші відомості про прядіння й ткацтво в людності на території Гуцульщини. То була доба, яка в археологів дістала назву трипільської культури, котра охоплює територію всієї України. У носіїв цієї культури були розвинутими промисли й общинні ремесла. Серед них важливе місце займали прядіння, ткацтво, обробка шкір тварин, виготовлення взуття та зимового одягу [12, с.18, 26].

Значно менше матеріалів є в нашому розпорядженні про прядіння та ткацтво, характер одягу місцевого населення в добу бронзи (III–II тис. до н. е.) та ранньо-залізному (IX–VIII ст. до н. е.) віці. На поселеннях доби бронзи зустрічаються глиняні прясельця, представлені різноманітними формами – циліндричними, біконічними, овальними та коліщатковидними. Отже, археологічні знахідки переконливо засвідчують заняття місцевого населення ткацтвом. У цей самий час набули розповсюдження кістяні та бронзові голки для шиття. Вони знайдені на поселенні с. Лоева Івано-Франківської області [13, с.10, 16].

Надзвичайно цінними носіями інформації є знахідки трипільської антропоморфної пластики Східних Карпат. На значній частині статуеток простежено окремі деталі прикрас та одягу. Так, на статуетках раннього періоду нарізним орнаментом виділено намисто, пояси й перев'язи. Притому з розвитком трипільської культури їх асортимент розширюється. Головні убори нагадують грибоподібні ковпаки. На ряді статуеток середнього й пізнього періодів розписом намічений кутовий чи овальний виріз біля шиї, який інколи, опускаючись нижче, зображує короткий жилет.

Культура гуцулів трипільської доби зробила і свій певний внесок у розвиток матеріальної культури наступних епох. Про це свідчать археологічні знахідки черняхівського періоду (II–V ст. н. е.). Зареєстровано понад 200 пам'яток ранньослов'янської культури мешканців гуцульського краю. Вони висвітлені в працях відомих археологів – Б.А.Рибакова [14], А.Т.Брачевської [15], В.Д.Баран [16], і хоч інформація про одяг цього періоду досить скупа, однак археологічні матеріали разом із писемними джерелами пізнішого часу й етнографічними спостереженнями дозволяють доволі правдоподібно реконструювати вбрання населення цієї місцевості. Перетлілі шматочки лляних, грубих вовняних тканин наштотують на думку, що саме вони служили основою для пошиття сорочок, плащів-накидок і поясного одягу. Диференціацію між чоловічою та жіночою ношею за пам'ятками найдавнішого часу встановити не вдається, а можливо, тоді її ще не було.

Серед ювелірних виробів, що пов'язані з убранням, значне місце посідають відлиті срібні й бронзові застібки для різних видів верхнього одягу та ковані пряжки від шкіряних поясів і взуття.

Серед археологічних знахідок кінця XI ст. на галицькій Гуцульщині відомі деталі первісних ткацьких верстатів, а також знаряддя для прядіння волокон (грузила, глиняні прясельця для веретен). Вони свідчать про існування тут прядильного й ткацького виробництва, яке характерне для всіх ранньослов'янських поселень [17, с.34]. За відбитками тканин на денцях керамічного посуду, знайденого під час розкопок, можна встановити навіть структуру переплетіння: було воно репсованим чи полотняним, з лляних, конопляних чи вовняних ниток. Очевидно, вироблялися тканини різного призначення і, перш за все, для одягу. Висока художня майстерність в оздобленні узорами керамічних виробів дозволяє припустити, що й мистецтво одягу було також на досить високому рівні, а орнаментування й фарбування тканин для нього різними природними барвниками – теж характерне явище. Постійна потреба людей у вбранні, тканинах для житлових інтер'єрів та інших господарських потреб зумовила масовий розвиток ткацтва на всіх теренах України, у тому числі й на Гуцульщині.

Знайдені в розкопках інструменти для обробки шкіри (кістяні проколки, ложила, скребла) дають можливість стверджувати, що належне місце поруч із ткацтвом займало кушнірство, а населення гуцульських городищ добре володіло технологіями обробки сировини.

Основним джерелом вивчення ткацтва в перші тисячоліття нашої ери залишаються матеріали археології (глиняні та шиферні прясла – деякі з них орнаментовані, а також тягарці для вертикальних ткацьких верстатів), які, крім означених та інших знарядь праці, не дають нам конкретних речових пам'яток [18, с.396–407]. Однією з імовірних причин відсутності таких матеріалів, зокрема одягу, при розкопках поховань, на думку вчених, був поширений у VI–

IX ст. н. е. в слов'ян Східної Європи поховальний обряд тілоспалення. Після нього залишалися тільки рештки сплавлених металевих прикрас і деталей убрання [19, с.30–31, 74, 252]. Відсутні також і письмові дані про тогочасні тканини (як і одяг із них). Найдавніші поодинокі й найбільшого фрагментарні письмові свідчення про одяг східних слов'ян, у тому числі й домо-тканий, походять із X–XI ст. Їх знаходимо в описах арабських мандрівників і візантійських письменників та істориків, які в різний час відвідували Русь-Україну й залишили цінні спогади про культуру та побут руських купців, вельмож та інших верств населення [20, с.39, 62, 98]. Вони доповнюються давньоруськими літописними записами X–XII ст., у яких зустрічаються згадки про виробництво тканин із льону й конопель під назвою *узчина*, *товстина*, *ярич*, *пості*, що застосовувалися в тогочасному побуті в першу чергу для верхнього та спіднього вбрання й різноманітних господарських потреб [21, с.59].

Тканини були досить різноманітними. Відомо, що населення Київської Русі виготовляло полотняні та саржеві тканини, знало шовк, золоту парчу та інші види тканин, які привозили з Близького Сходу.

Біле лляне й конопляне полотно в той час використовувалося для пошиття вбрання різних верств населення. З простої лляної тканини шили чоловічі та жіночі сорочки, чоловічі штани. Селяни шили натільний одяг із грубого полотна, а зимовий – кожухи – виготовляли з овечих шкір [22, с.101, 113].

Певні свідчення про народну гуцульську ношу періоду Галицько-Волинського князівства містяться в Галицько-Волинському літописі 1213 року. У ньому оповідається, що народний одяг селянки складався з довгої сорочки, тканого вовняного полотнища, яке обгорталося навколо нижньої частини тіла (мається на увазі обгортка), пояса, що пов'язувався вільно на талії [23, с.44].

У XII–XIII ст. урізноманітнюються прикраси й доповнюючі елементи ноші. До комплексу прикрас додаються християнські символи. На багатьох археологічних пам'ятках християнської доби виявлені хрести-енколпіони (хрести із зображенням святих), натільні хрестики з бронзи та каменю. Різноманітнішою стає жіноча ноша. Вона прикрашається великою кількістю скроневих кілець, підвісок, намистин, нашивних бляшок. У гуцульській ноші велика увага надається натільним хрестикам.

У кінці першого – на початку другого тисячоліття нової доби остаточно утверджуються комплекси народного вбрання та формується народний стрій українців. Дані про одяг гуцулів XV–XVIII ст. містяться в мемуарах мандрівників і місіонерів, які відвідували Гуцульщину. Вони свідчать, що основу чоловічого строю гуцулів складала тунікоподібна сорочка, котра шилася з перегнутого навпіл полотнища без плечових швів. Повсюдно в сорочках робили довгий центральний пазушний розріз, що застібався біля горловини. Гуцульські сорочки, як і більшість українських сорочок, шили без коміра, залишаючи переважно круглий виріз горловини [24, с.15, 34]. Поясним одягом чоловіків були довгі білі *портяниці* – штани, котрі не відрізнялися від давньоруських портів і зберегли назву *портяниці*. Такі штани носили призібраними навипуск чи заправляли в короткі панчохи. Прикрашалися вони накладною поліхромною вишивкою або просто обшивкою внизу холош, що вказує на збереження давньої традиції носити штани навипуск.

Особливе місце в гуцульському вбранні XV–XVI ст. займав верхній одяг без рукавів – *кептар*. Його виготовляли з однієї овечої шкіри, зі швами на плечах, під пахвами та бортовим розрізом спереду.

Плечовим одягом із рукавами був сукняний *сардак*, який зберіг архаїчний тунікоподібний крій. Носили його, як й інший верхній одяг, поверх кептаря. Обов'язковим доповнюючим елементом чоловічого строю був широкий шкіряний пояс – *черес*. Універсальним взуттям були *постоли* із сиром'ятої шкіри, які одягали на онучі. Голови чоловіки покривали влітку фетровими капелюхами, а взимку – хутряними шапками, *клепанями*.

Основу жіночого вбрання XV–XVIII ст. складала тунікоподібна сорочка, а також сорочка так званого карпатського типу. Рукави такої сорочки викроювалися разом із поликами, пришивалися до основної частини сорочки й були просторими, трохи скошеними донизу. У XVI ст. на святкових жіночих сорочках з'явилися призібрані шнурком вузькі зборки – манжети.

Поясним одягом гуцулок уже із XVII ст. була одноплатова обгортка й двоплатова запаска. Пов'язувалася вона вище на талії й по довжині досягала подолу сорочки, але так, що не закривала розшитий край подолу. Для зручності руху нижній кут поли – *попередниці* піднімався й затикався під пояс. Плечовий жіночий одяг був подібний до чоловічого. Жінки носили кептарі, сардаки та кожухи, як і чоловіки. Тільки оздоблення жіночої одежі було насиченішим. Поясне вбрання підперізували тканими вовняними поясами. Взуттям служили шкіряні постолы й чоботи. У той самий час з'являються й нові види ноші та доповнюючі елементи вбрання, значна частина яких була характерна й для інших регіонів України. Це – вільного крою накидки-плащі – *манти*, *гулі*; *гачі* – червоні святкові штани, а буденні, як і давніше, виготовляються з нефарбованого сукна. Подекуди зустрічалися й чорні гачі. Доповнюючими елементами строю стають топіріці, сумки – *тобівки*, порохівниці, *пушки* для тютюну та ін.

У XVII–XVIII ст. гуцульський одяг удосконалюється в крої, з'являються зміни в художньому оздобленні. Усе більше й частіше зустрічаються сорочки, зібрані біля шії в зборки, так звані *морщанки*. В оздобленні вбрання головне місце посідає вишивка. Якщо раніше на сорочці вишивали тільки місце з'єднання швів, ніби прикрашаючи їх, то в пізньому середньовіччі вишивка переходить на край рукавів і на плечики. Орнаментальні композиції створюються з різноманітних варіацій мотивів ступінчастих пірамід, квадратів, які заповнюють плечову частину сорочки. Заповнення вишивкою плечової частини сорочки не було новизною. Ще в середині XVI ст. відмічено схоже вирішення орнаменталії сорочок українців, подібно до застосування ідентичної орнаментики в гуцульській архітектурі [25, с.134–135].

Довге перебування краю під іноземним гнітом позначалося на народному вбранні. За час панування на території Гуцульщини поляків, австро-угорців, румунів, чехів у гуцульський стрій проникають деякі незначні елементи вбрання пануючих народів. Але, як свідчать історичні документи [26, с.44, 51], основні компоненти чоловічого та жіночого строю кінця XVIII – початку XIX ст. продовжують зберігати свою традиційну східнослов'янську основу, загальний вигляд і деталі.

Отже, навіть побіжний ретроспективний погляд на предмет нашого дослідження дає можливість побачити, що гуцульський стрій, такий “природний” для гуцулів, є насправді результатом довготривалої еволюції виробництва, витвором безперервного й активного процесу розвитку народної творчості в різних сферах життєдіяльності. Саме це засвідчує наведений нами вище фактаж і дає матеріал для детального аналізу художніх особливостей гуцульського строю.

Таким чином, гуцульський стрій, який дійшов до нас на прикладі зразків XIX–XX ст., постає як художній шедевр народного мистецтва й видатний здобуток української національної культури.

1. Слово о полку Ігоревім. – К. : Дніпро, 1985. – 173 с.
2. Повість минулих літ. – К. : Веселка, 1989. – 221 с.
3. Бевзо О. А. Львівський літопис і острозький літописець / О. А. Бевзо. – К. : Наукова думка, 1971. – 198 с.
4. Літопис Самовидця. – К. : Наукова думка, 1971. – 206 с.
5. Пелипейко І. А. Вивчення Гуцульщини / І. А. Пелипейко // Гуцульщина. – Верховина, 1998. – С. 23–26.
6. Вагилевич І. Гуцули, мешканці Східного Прикарпаття / Іван Вагилевич // Часопис чеського музею. – Прага, 1857 – С. 4–7.
7. Витвицький С. Історичний нарис про гуцулів. / С. Витвицький. – Коломия : Світ, 1993. – 94 с.
8. Франко І. Домашній промисел / І. Франко. – К., 1976. – Т. 16. – С. 256–265.
9. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Ф. Вовк. – К., 1993. – 335 с.
10. Шухевич В. Гуцульщина : у 5 т. / В. Шухевич. – Львів, 1901. – Т. 2. – 352 с.
11. Гуцули // Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська область. – К., 1971., 640 с.
12. Пассек Т. С. Трипільська культура / Т. С. Пассек. – К., 1941. – 84 с.
13. Крушельницька Л. И. Латенская культура / Л. И. Крушельницькая // Древнее население Прикарпатья и Волыни (энеолит, бронза, раннее железо). – К., 1990. – С. 68–76.
14. Рыбаков Б. А. История культуры Древней Руси / Б. А. Рыбаков. – М. : Изд-во АН СССР, 1948. – 792 с.

15. Брачевская А. Т. К вопросу о ремесле культуры полей погребений / А. Т. Брачевская // Краткие сообщения Института археологии. – К., 1953. – 56 с.
16. Баран В. Д. Ранньослов'янські пам'ятки Верхнього Подністров'я і південно-західної Волині / В. Д. Баран // Матеріали досліджень археології Прикарпаття та Волині. – К., 1964. – Вип. 5. – С. 42–50.
17. Новицька М. О. До питання про текстиль трипільської культури / М. О. Новицька // Археологія. – 1948. – Т. 2. – С. 24–31.
18. Никорак О. І. З історії розвитку ткацтва в Україні / О. І. Никорак // Народознавчі зошити. – 1988. – № 4. – С. 15–22.
19. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – М. : Наука, 1987. – 782 с.
20. Заходер Б. Н. Каспийский свод сведений о Восточной Европе / Б. Н. Заходер. – М., 1962–1967. – Т. 1–2. – 420 с.
21. Січинський В. Нариси з історії промисловості / В. Січинський. – Львів, 1934. – 96 с.
22. Левашова В. П. Об одежде сельского населения Древней Руси / В. П. Левашова // ГИМ. – М., 1966. – Вып. 40. – С. 5–13.
23. Літопис Руський [Текст] ; пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. – К., 1989. – 591 с.
24. Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация / В. Білецька // Матеріали до етнології й антропології. – Л., 1929. – Т. 21–22. – Ч. 1. – С. 88–125.
25. Етногенез та етнічна історія населення Карпат. – Львів, 2006. – Т. 2. – 816 с.
26. Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. – Wien, 1899. – 324 с.

В статье рассматриваются исторические аспекты развития и формирования художественных особенностей гуцульской одежды. Включенный в исследование фактологический материал фиксирует самые давние сведения о гуцульской одежде и материалы для ее изготовления, раскрывает генетический корень гуцульской одежды.

Ключевые слова: гуцулы, быт, одежда, ткани.

In the article examined historical aspects of artistic features development and formation of hutsuls clothes. The factological material included in research, fixes information from the past about hutsuls clothes and materials for manufacture, reveals genetic roots of hutsuls clothes.

Key words: hutsuls, household, clothes, fabrics.

УДК 745.5

ББК 85.123 (4 Укр.)

Олена Дяків

ХУДОЖНЄ ТКАЦТВО ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

У статті розкрито історичні передумови й розвиток ткацтва на теренах Західного Поділля. Розглянуто традиційні тканини за функційними ознаками, подано типологічні характеристики інтер'єрних, одягових, обрядових тканин.

Ключові слова: пряжа, полотно, наволока, типологічні характеристики, історичні передумови.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють XIX–XX ст. Визначення таких меж зумовлено тим, що саме із середини XIX ст. формуються нові етнокультурні традиції. Територія Західного Поділля являє собою історико-етнографічну зону України, на формування духовної та матеріальної культури якої мали вплив особливості соціально-економічного розвитку, багатовікова взаємодія форм культури українців та інших народів, які віддавна розселені на цій землі. Етнічна структура сільського населення в кінці XIX – на початку XX ст. характеризувалася численною групою українців і наявністю декількох етнічних груп (поляків, молдаван) [4, с. 8].

Актуальністю статті є спроба визначення чинників, що вплинули на формування матеріальної культури, зокрема ткацтва, у контексті засобів художньої виразності.

Мета – виявити механізм функціонування цього виду народного мистецтва як комплексу взаємозв'язаних між собою компонентів – матеріалу, техніки й орнаментального вирішення.

Домашній ткацький промисел першої половини XIX ст. за формою організації й за технікою виробництва визначав значною мірою риси, характерні для виробництва періоду натурального господарства, і все, що було пов'язане з виготовленням тканини, мало визначені народним календарем терміни. Виготовлення пряжі й полотна було економічно вигідним, бо їх